

FRANCISC PALL (1911—1992)

La 25 septembrie 1992 ni s-a comunicat din Germania, de la Treunreut, unde se stabilise cu mai multă vreme în urmă (din noiembrie 1979), ca cetățean al acestei țări, că profesorul Francisc Pall a încetat din viață.

Disparația sa departe de țară, departe de foștii săi elevi și colaboratori, de toți cei care i-am apreciat și invidiat excepționalele sale calități de profesor și medievalist, specialitate în care dobândise din tinerețe o reputație europeană, a trecut — în vâlmășagul și neorânduiala împrejurărilor actuale — aproape neobservată. O dispariție discretă, în acord cu stilul propriu de viață, de o sobrietate reținută, din care răzbătea totuși acel aer aristocratic ca semn al unei distincții îndelung șlefuite cărturărește. Căci Francisc Pall a fost un spirit cultivat prin lectură foarte întinsă, asimilată metodic, de un orizont istoriografic larg, de o varietate mirifică a surselor și autorilor pe care i-a frecventat, cum puțini istorici și le-ar putea revendica asemeni lui, din generațiile care i-au succedat lui Nicolae Iorga.

Făcea parte neîndoiește din elita medievaliștilor români alături de Gheorghe Brătianu și Mihai Berza cu care se înrudește prin capacitatea de cuprindere a contextului universal al trecutului istoric, prin strădania epuizării ca examen critic a surselor de informație și nu în ultimul rând prin acuratețea redactării frazei destinate scrisului tipărit, cultivată de ei până la perfecționism; acea *netteté de l'esprit* a fost nu numai ambiția profesiei sale de credință, ci și harul acesteia.

Francisc Pall s-a născut la Carei (jud. Satu Mare), la 24 noiembrie 1911, din părinți români, țărani cu oarecare stare, credincioși greco-catolici, care, în pofida condițiilor vitrege ca etnie, în acest ținut de margine, și în pofida maghiarizării numelui și-au păstrat limba și obiceiurile, credința și conștiința identității proprii, în înțelegerea sa pe deplin compatibile cu ale „celorlalți”, fie ei unguri, șvabi, ruteni sau evrei, prezenți în orașelul și zona înconjurătoare locului său de origine.

A făcut studiile primare și liceale — liceul „Vasile Lucaciu” — la Carei, unde și-a luat bacalaureatul. În anii 1929—1933 a urmat cursurile Facultății de litere și filosofie a Universității din Cluj. A fost elevul preferat al profesorului Constantin Marinescu, titularul catedrei de istorie medie universală și bizantinologie, domenii spre care, la îndemnul și îndrumarea acestuia, se simte atras și cărora le va rămâne fidel în întreaga sa activitate științifică de mai târziu. În ultimii ani de studiu la facultate, este numit secretar și bibliotecar al Institutului de istorie universală și preparator pe lângă magistrul său. Cu recomandarea profesorului în anii 1934—1936 este bursierul statului la Școala română din Roma, răstimp în care își pregătește și susține la Universitatea din Cluj în 1936 un strălucit doctorat cu tema „Ciriaco d'Ancona e la Crociata contro i Turchi”, în specialitatea istorie medie universală și bizantinologie. Beneficiază de încă o bursă, în anii 1937—1938, la Școala română din Paris, prilej cu care audiază „liber” și cursurile de la „Ecole de Chartes”. În toți acești ani face lungi și fructuoase călătorii de studii și în Austria, Germania și Anglia, la Viena, Graz, Berlin, München, Heidelberg, Leipzig, Londra, Oxford, poposind în bibliotecile acestor mari centre ale spiritualității europene și audiind conferințele unor renumiți istorici ai vremii, profesori la universitățile de acolo.

Era din 1936 asistent la Universitatea din Cluj, instituție de care și-a legat destinul unei prestigioase cariere didactice și științifice, până la capăt. În 1944 îi succede la catedră lui Constantin Marinescu, fiind numit conferențiar, iar în 1962 profesor, funcționând ca atare până la trecerea în pensie, în anul 1975. Paralel, din 1949, până în 1969 a fost șeful secției de istorie medie la Institutul de istorie din Cluj, calitate în care a contribuit decisiv la cristalizarea unei concepții și practici de editare critică a izvoarelor diplomatice referitoare la istoria evului mediu în Transilvania, în compania unor renumiți medievști și latinști ai Clujului academic dintre care se cuvine a aminti numele profesorilor Sigismund Jakó și Teodor Naum.

În îndelungata sa activitate, de aproape șase decenii, Francisc Pall ne lasă moștenire — pe lângă exemplul unui mare profesor la catedra universitară pe care a onorat-o cu o devoțiune unanim apreciată de colaboratori și studenți, care au avut privilegiul să se instruiască din cunoștințele sale solide de istorie medieală — ne lasă moștenire și o operă istoriografică peste care nu se va putea trece ușor, căci ea încorporează contribuții fundamentale în problemele pe care le-a abordat: cruciadele târzii, efortul antiotoman al popoarelor din sud-estul european, mari personalități militare și politice care l-au ilustrat: Scanderbeg și Iancu de Hunedoara, umanismul și reforma religioasă și implicațiile lor în istoria țărilor române, misiunile catolice în aceste regiuni, viața și personalitatea episcopului Inochentie Micu, căruia i-a consacrat o monografie, în care se oprește pe larg asupra exilului său roman: *Ein siebenbürgischer Bischof in römischen Exil: Inochentie Micu-Klein (1745—1768)*, Viena, 1991, 506 p.

De un interes aparte rămân lucrările sale de referință în științele auxiliare ale istoriei, *Elemente de cronologie și Diplomatica latină cu referire la Transilvania (sec. XI—XV)*, instrumente de lucru indispensabile medievisticii, apărute în 1956 în volumele de Introducere la colecția *Documente privind istoria României*, lucrare de interes național, la constituirea căreia, pentru Transilvania, Francisc Pall și-a adus o contribuție hotărâtoare. El a pus la Cluj temeliiile muncii de editare critică a izvoarelor medievale.

Rămân pe deplin valabile prin caracterul sistematic și claritatea expunerii, deasemenea, redactările sale din tratatul de *Istoria României* (vol. II, 1962) referitoare la „Organizarea politică, administrativă, juridică și militară” a Transilvaniei în sec. XIV și XV.

Învățământul istoric din România a avut mult de profitat de pe urma manualelor liceale și universitare ale profesorului Francisc Pall, manualul de *Istoria evului mediu* cl. a IX-a fiind practic, prin edițiile sale succesive, până în ultimii ani, nu numai cartea de bază a programei școlare, ci și una din cele mai bune manuale din istoria învățământului românesc.

O dimensiune foarte importantă a activității lui Francisc Pall se leagă de raporturile istoriografiei române cu istoriografia mondială.

În perioada postbelică, deși n-a fost un răsfățat al regimului, dimpotrivă, dirigitorii politici în știința noastră istorică cât au putut l-au marginalizat, fără a putea să se lipsească însă total de aportul său reprezentativ pentru imaginea în exterior a țării, istoricul clujean a fost un ambasador cu bune servicii al istoriografiei române la câteva importante reuniuni științifice internaționale, cu comunicări și intervenții remarcabile și remarcate la: congresele mondiale ale istoricilor de la Stockholm (1960), Viena (1965), la primul congres internațional de studii balcanice și sud-est europene de la Sofia (1966), la al doilea simpozion de studii albanologice de la Tirana (1968) și la al 14-lea congres internațional de studii bizantine de la București (1971).

O recunoaștere internațională a competențelor sale de medievist rezultă de altfel de timpuriu din recenziile apărute la lucrările sale în revistele străine de specialitate, din lucrările solicitate a fi publicate în aceste reviste, din colaborarea la lucrări generale de interesul istoriei universale pentru evul mediu, printre altele *Repertorium fontium historiae medii aevi*, Roma, Istituto Storico Italiano per il Medio Evo.

Incapabilă de recunoașterea meritelor sale științifice, lucru de înțeles până în decembrie 1989, Academia Română s-a arătat indiferentă în ce-l privește pe Francisc Pall și după această dată. Cum însă există întotdeauna și o altă ierarhie, neoficială, sau neoficializată a valorilor naționale, mai aproape de adevăr, aceea a meritelor reale, probate prin ceea ce rămâne într-o știință nu neapărat prin cantitate și mediatizare propagandistică de circumstanță, ci *prin calitatea operei*, ne adresăm acestei recunoașteri pentru a putea conchide că Francisc Pall a fost unul din marii învățați ai științei noastre istorice, din cei câțiva, nu mulți, medieviști autentici, din vechea școală istoriografică română și că prin moartea sa lasă în acest domeniu un mare gol. Va trece probabil mai multă vreme până ce un urmaș, demn de valoarea lui, să reinnoade și să continue firul cercetărilor sale.

AUREL RĂDUȚIU